כד הקמח — הלבנת פנים

לכן כה אמר ה' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם לא עתה יבוש יעקב ולא עתה פניו יחורו (ישעיהו כ"ט:כ"ב-כ"ג). ידוע כי ישראל זרע קדש מסוה הבשת נתון על פניהם והוא עדות להם שהם בני האבות אברהם יצחק ויעקב. וכבר העיד הכתוב במתן תורה כי מה שנגלה הקב"ה לישראל באותן המראות העצומות והנוראות הכל היה כדי שיתלבשו ישראל במדת הצניעות והבשת והוא שכתוב (שמות כ':י"ז) ויאמר משה אל העם אל תיראו כי לבעבור נסות אתכם וגו' והיה לו לומר יראתו בלבבכם. ודרשו ז"ל יראתו על פניכם זו הבושה וזהו לשון על פניכם. ומפורש אמר (אבות פרק ה) בוש פנים לגן עדן. והנה הבריות בכמה מצות הכתובות בתורה יחזיקו ויעשו מפני הבשת שאלמלא הבושה היו מתרשלין בהן ומתרפין בעשייתן, וכאשר יגלה האדם מעל פניו לבוש הבשת הנה הוא פורק מעליו עול התורה והמורא ומאמת העול ומעול האמת והוא נקרא עול, וכענין שכתוב (צפניה ג':ה') לא ידע עול בשת, הלא תראה הנביאים כלם יזהירו תמיד על מדה זו בהוכיחם את ישראל הוא שכתוב (ירמיהו ח':י"ב) גם בוש לא יבושו גם הכלם לא ידעו, והנה לשון בשת הוא לשון כולל הצניעות והענוה והוא כולל ג"כ הבזיון והחרפה, הצניעות והענוה הוא שנתחייב אדם שיהיה לו בשת מהקב"ה ומן הבריות, הבזיון והחרפה הוא שיתחייב אדם שיהיה זהיר שלא יביא את חבירו לידי בשת שלא יביישנו לא בדבור ולא במעשה ושלא ילבין את פניו, כי כל מי שיש לו בשת מהקב"ה אי אפשר לו שיבא לידי בשת לעולם כי אינם באים לידי בשת אלא הרשעים החטאים שאין להם בשת מהקב"ה ועושים כל מזמתן, וכן דוד ע"ה מקללם שאמר יבושו ויסוגו אחור, ואמר עוד יבושו ויחפרו מבקשי נפשי ילבשו וגו', כלומר יבאו לידי הלבנה שיתביישו ממעשיהם הרעים בעולם הזה ויהיו נענשים לעולם הבא. ובמדרש (תהילים ו':י"א) יבשו ויבהלו עדי עד לעתיד לבא נוטל הקב"ה הצדיקים ומראה להם גיהנם ומקומות פנויים לתוכו ואומר להם מקומות הללו פנויים לכם אלא אם זכיתם וירשתם גן עדן, וכן הרשעים נוטלן ומראה להם גן עדן ומקומות פנויים לתוכו ואומר להם אלו המקומות פנויים לכם אלא אם נתחייבתם וירשתם גיהנם. אמר רבי יהושע בן לוי אינו מקלל את הרשעים אלא בבושה ולא עוד אלא שכופל להן בקללתן שנאמר יבשו ויבהלו עדי עד והם יורשין חלקם וחלק חבריהם בגיהנם, וזהו שאמר (ישעיהו ס"א:ז') תחת בשתכם משנה, וכשהוא מברך את הצדיקים כופל להם ברכתם שנאמר (שם מה) לא תבושו ולא תכלמו עד עולמי עד, וכן הזכיר עוד (שם נד) אל תיראי כי לא תבושי ואל תכלמי כי לא תחפירי והם יורשין חלקם וחלק הרשעים בגן עדן, וזה שאמר דוד (תהילים ל"א:י"ח) ה' אל אבושה לעולם יבושו רשעים ידמו לשאול, וכיון שנתברר כי ההלבנה והבשת קללה נמרצת צריך אדם שיזהר בחבירו במדה זו שלא ילבין את פניו כי היא העבירה שהמחזיק בה הוא מאותן שאין להם חלק לעולם הבא, וכן דרז"ל בפרק הזהב (בבא מציעא דף נח ב) תנא תנא קמיה דרב נחמן כל המלבין פני חבירו ברבים כאלו שופך דמים אמר ליה שפיר קא אמרת דחזינא ליה דאזיל סומקא ואתא חוורא אמר ליה אבייי לרב דימי במערבא במאי זהירי טפי אמר ליה באחווריי אנפין דאמר רבי חנינא הכל יורדים לגיהנם הכל סלקא דעתך אלא אימא כל היורדין לגיהנם עולין חוץ מג' שיורדין ואינן עולין. הבא על אשת איש והמכנה שם לחבירו והמלבין פני חבירו ברבים מכנה היינו מלבין אע"ג דדש ביה בשמיה. אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן נוח לו לאדם שיבא על אשת איש ואל ילבין פני חבירו ברבים מנא לן מדדרש רבא מאי דכתיב (תהילים ל"ה:ט"ו) ובצלעי שמחו ונאספו נאספו עלי נכים ולא ידעתי קרעו ולא דמו אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע גלוי וידוע לפניך שאלו היו מקרעין את בשרי לא היה דמי שותת ולא עוד אלא אפילו בשעה שהם יושבין ועוסקין בנגעים ואהלות ובד' מיתות בית דין אומרים לי דוד הבא על אשת איש מיתתו

במה ואני אומר להם בחנק ויש לו חלק לעוה"ב אבל המלבין פני חבירו ברבים אין לו חלק לעוה"ב אמר מר זוטרא בר טוביא ואמרי לה אמר רב חמא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא ואמרי לה אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי נוח לו לאדם שיפיל את עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברבים מנא לן מתמר דכתיב (בראשית לח) היא מוצאת וכן דרשו ז"ל בפסוק (שם מה) הוציאו כל איש מעלי אמר רבי שמואל בר נחמני בצרה גדולה הביא יוסף עצמו באותה שעה שאלמלי הרגוהו אחיו אין כל בריה יכולה להכירו ואין כל בריה תובע דמו ולמה אמר הוציאו כל איש מעלי אמר מוטב שאהרג ואל אלבין פניהם ברבים. מצינו שההלבנה חצי רציחה היא שהרי פעולת הרוצח היא שהוא מבלבל ומהפך הדם שבתוך האברים שבגוף ושופכו חוץ לגוף וכזאת פעולת המלבין את חברו שהוא מבלבל ומהפך הדם שבגופו ומעורר אותו לצאת אלא שאינו שופכו לחוץ ולכך אמרו כאלו שופך דמים ולא שופך ממש. ואמר חכם א' מחכמי המחקר ההלבנה מיתה קטנה. בוא וראה כמה קשה חטא ההלבנה שאף במי שמוכיח את חבירו הזהירה תורה להוכיחו בענין שלא ילבין את פניו הוא שכתוב (ויקרא י"ט:י"ז) הוכח תוכיח את עמיתך וגו' כלומר תוכיח אותו בענין תוכחת מוסר שהוא דרך חיים והזהירה תורה כן ק"ו בלא תוכחת שיגדל עינו מנשוא אם ילבין את פניו. למדנו מכל זה כמה גדול ההלבנה עד שהקב"ה כשרוצה לקלל את הרשעים מקללן בהלבנה וכשהוא מברך את הצדיקים מברכם שלא יבושו ושלא ילבינו פניהם הוא שאמר הנביא בכאן כה אמר ה' אל בית יעקב. הבטיח ישעיה הנביא לבני דורו שהקב"ה ייסרם בשבט אפו שהוא סנחריב מלך אשור עד שישובו בתשובה ומתוך התשובה יהיו ישראל ראויים להצלה מידו ואז לא יבוש יעקב אביהם ולא יתלבנו פניו, וז"ש לא עתה יבוש יעקב וגו' כלומר לא עתה יבוש יעקב כשיעשו ישראל תשובה, כי כאשר הבנים עומדים במרדם הנה האב מתבייש לרוע מעשיהם ופניו מתלבנים, ושיעור הכתוב כה אמר ה' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם לא עתה יבוש יעקב וגו' ומלת פדה חוזרת להקב"ה זהו פשוטו של מקרא. ובמדרש אשר פדה את אברהם בוא וראה האבות מתעטרין בבניהם אברהם נתעטר בזכות יעקב בן בנו כשהשליכו נמרוד לכבשן האש והצילו הקב"ה בזכות יעקב בן בנו הדא הוא דכתיב כה אמר ה' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם שפדאו מכבשן האש. ולפי המדרש הזה מלת פדה תחזור ליעקב, ויש לשאול וכי לא היה זכותו של אברהם כדאי להנצל מן הכבשן שהיה צריך לזכותו של יעקב בן בנו והלא זה חסרון אצל זכותו של אברהם, ונראה לומר כי אלו לא היה יעקב מזרעו היה זה חסרון אבל כיון שהוא בן בנו והוא הענף שהיה בכחו הנה זכות כל באי כחו נכללים בזכותו והכל למעלת אברהם שהיה השרש ולהפלגת זכותו. וכאלו אמר אותו זכות של יעקב שהוא נכלל בו פדאו מן הכבשן וכיון שהוא כולל זכיות של רבים ראוי הוא להנצל. בוא וראה כמה הוא קשה חטא ההלבנה שאף במי שמוכיח את חבירו הזהירה תורה להוכיחו בענין שלא ילבין פניו הוא שכתוב הוכח תוכיח את וגו' כלומר תוכיח אותו בענין שלא תשא עליו חטא והוא חטא ההלבנה ואם בענין תוכחת מוסר שהוא דרך החיים הזהירה תורה כן ק"ו בלא תוכחת שיגדל עונו מנשוא אם ילבין פניו. ודרשו במעשה תורה הנעשה ע"י רבינו הקדוש. ז' דברים הן נוח לו לאדם שלא נברא ואל יראה אותו. ימות אדם ואל ימותו בניו בחייו. ימות ואל יצטרך לבריות. ימות ואל ימות מיתה משונה. ימות אדם ואל ישכח תלמודו. ימות ואל יתענה. ימות ואל יוסר בידי בשר ודם להשתעבד. ימות ואל ילבין פני חבירו ברבים. והנה חז"ל לקחו לשון ההלבנה ממלת יחוורו שהבטיח הנביא את ישראל שלא יבוש יעקב אביהם ולא יתלבנו פניו לפי שילדיו יעשו תשובה ויכפר להם הקב"ה ויראה נפלאותיו ומעשה ידיו בהם ויתקדש שם שמים על ידיהם. זהו שאמר בפסוק השני (ישעיהו כ"ט:כ"ג) כי בראותו ילדיו מעשה ידיו בקרבו יקדישו שמי והקדישו את קדוש יעקב ואת אלהי ישראל יעריצו: